

Ötən il 100 illik yubileyi ölkədə geniş şəkildə qeyd olunan Əhsən Dadaşov yaşadığı cəmi 52 illik ömründə bənzərsiz ifaları ilə Əhsən zirvəsinə ucalıb, bu gün qəlbləri məhz o zirvədən fəth edir. 30 may görkəmli sənətkarın anım günüdür. Onu minnətdarlıq hissi ilə xatırlayır və bizə ondan qalanlardan danışmaq istəyirəm...

***

Bir əsrin zirvəsində dayanan, lakin bu zirvəyə doğru yolun düz yarısında həyatla bağları qopan Azərbaycanın böyük novator tarzəni, Azərbaycan SSR əməkdar artisti Əhsən Dadaşovun qısa ömrünün mənası ondadır ki, o, yaşadığı ömürdən sonrakı ömrünə də pay verib onu da yaşada, həm də ölümsüzləşdirə bilib. Bu, heç də hər kəsə nəsis olmayan səadətdir. Hələ neçə-neçə yüzilliklər öteçək, bu yüzilliklərlə Əhsən Dadaşov şəxsiyyəti və sənətkarlığı ötən nəsillərə nümunə ola-ola daha yüksək zirvələrə qalxacaq. Çünki o, sağlığında ölümsüzlük zirvəsini fəth edib və adını

oraya qızıl hərflərlə yazıb: Əhsən zirvəsi.

Əhsən Dadaşovun bu qədər istedadlı, qeyri-adi tarzən olması əslində heç də təsadüfi deyil. "Ot kökü üstündə bitər",- deyib müdriklərimiz. Bu kəlam təkcə bir nəslin deyil, bir xalqın da zaman-zaman kökü üstündə var olmasını özündə ehtiva edir. İnsan övladı öz ata-baba kökü üzərində təşəkkül tapdığı kimi, belə sənətkarlar da özlərindən əvvəlki illərdə, əsrlərdə yaşayan böyük sənətkarların kökü üzərində rişə tapır. Axı bu xalqın Mirzə Sadiq (Sadiqcan), Mirzə Mansur Mansurov, Məşədi Zeynal Haqverdiyev, Məşədi Cəmil Əmirov, Məmmədخان Bakıxanov və digər mahir tarzənləri olub. Əhsən Dadaşov kimi də davamçıları olacaqdı. O Əhsən Dadaşov ki, dövrünün tamamilə fərqli xarakterdə olan şəxsiyyəti idi: əsl insan, əsl sənətkar. Onu başqalarından fərqləndirən də elə bu cəhətlər idi. Bir də alın yazısı fərqli idi. Bu alın yazısında repesiya qurbanı ata vardı, xərcəng qurbanı övlad vardı. Hələ xərcəngin yarımçıq qoyacağı daha bir dəyərli ömür də vardı. Bəlkə elə bunlara görə idi ki, onun barmaqları tarın simləri üzərində gəzərkən sanki bu alın yazısının acı duyğularına təmas edir və hər dəfə sarı simə asanlıqla toxunmaqla minlərlə tamaşaçı üreyinə yol tapa bilirdi...

Sarı simdən söz düşmüşkən...

Sarı sim... O, ürekdən üreyə yoldur. Bu sim sənətkarın öz üreyindən dinləyici üreyinə saldıqı duyğu yoludur. Onlarla tar ifaçısı keçib Azərbaycan musiqisindən. Onlar arasında sadəcə ifaçı olaraq qalanlar da olub, tarzən adını alanlar da. Lakin tarzən olmaq da sarı simə toxunmaq demək deyil ki... Kim sarı simə toxuna bilər? İfasında birinci öz üreyinə toxunan sənətkar. Öz üreyinə toxunmadan bu duyğu yolunu çəkə bilməzsən. Odur ki, çox sənətkar tarı üreyi üstünə sıxıb, lakin əlindəki mizrab sadəcə simlərə toxunub, sarı simi tapa bilməyib. Onu tapmaq üreyin içidir, onu görmək üçün gərək üreyinin gözü olsun: görsün, sarı simə vursun, duyğu yaratsın ki, duyğu yolu da çəkilə bilsin...

Kim deyər, tək bir cə kimse ki, Əhsən Dadaşovun "Şur"u onun könlünü sızlatmayıb, üreyindən su içib gözündən axan damla-damla yaşa çevrilməyib? Onun barmaqları bu təsniflə sarı simə toxunanda üreklər rıqqə-tə gəlib ötən xatirələr bir kino lentini kimi göz-lər önündə canlandırmayıb? Kiminli nakam

Bizə ondan bir ömürlük "Xatirə"

taleyini, kiminin unudulmayan sevgisini, kiminin ayrılıq acısını, kiminin erkən ata-ana, bala itkisini... Bax, "Şur" mahir tarzənin ifasında üreklərə toxuna bilməsi ilə Əhsənin "Şur"una çevrilib. Çünki mizrab sarı simi ax-tarmadan tapıb.

Mahir sənətkarın lentə yazdırdığı və bu gün Azərbaycan radio verilişləri şirkətinin qızıl fondunu təşkil edən "Rast", "Orta Mahur", "Zabul-Segah", "Hümayun", "Vilayəti-Dil-keş", "Çahargah", "Bayatı-Şiraz" və sair muğamların hər biri sarı samsız ifa olunmayıb. Onların mizrabı dünən necə idisə, bu gün də, sabah da Əhsən Dadaşovun üreyindən dinlə-yici üreyinə gedən yolun bələdçisi olaraq qa-lacaq.

Söhbətin bu yerində belə bir qənaət yara-nır: əslində tar dilsiz, ağzızsız bir musiqi aləti-dir. Hara qoyulsa, orada illərlə lal-dinməz da-yanar. Xalqın milli dəyəri olaraq əvvəllər ev-lərdə divara vurulan xalçanın üzərindən ası-lan, əl dəyməyə, illərlə oradaca dayandığı ki-mi... Əhsən Dadaşovun uşaqkən ağac altın-dan tapıb evə apardığı susqun tar kimi... De-məli, toxunmalısın ki, o, dillənsin. Dilləndirdi Əhsən müəllim tarı. Baxmayaraq ki, ata-ana-sı onu həkim görmək istəyirdi, lakin tapıb ömrünə yoldaş etdiyi tarı elə dilləndirdi ki, ha-mı kimi, valideynləri də susdu, sadəcə dinlə-di. Və bu ifadə övladlarının məhz musiqinin həkimi olacağını görə bildilər. Bu hələ qarşı-da öz təsdiqini tapacaqdı.

Əhsən Dadaşov tarı dilləndirməklə kifa-yətlənmədi, bu sahə üzrə təhsil aldı. Necə ki, tarını bir təsadüf nəticəsində tapmışdı, Azər-baycan Dövlət musiqi texnikumuna (indiki Bakı Musiqi Kolleci) qəbul elanı da qarşısına təsadüfən çıxdı və onu yeni bir yolun yolçusu etdi. Tələbə oldu və görkəmli musiqiçilər Səid Rüstəmov, Mənsur Mənsurov və Ənvər Mənsurovdan dər aldı. Yaşı az olduğu üçün "Əhsən hələ vətəndaşlıq pasportu almayıb, amma çalmaq pasportunu çoxdan alıb " de-yən Səid Rüstəmov bir qədər sonra onu rəh-bərlik etdiyi xalq çalğı alətləri orkestrinə qə-bul etdi. Və bir gün Əhsən Dadaşov tarı nə dilləndirdi, nə də ifa etdi, artıq oxutdu. Onun tarı sanki dil açıq müşayiət etdiyi onlarla xa-nəndə, müğənni ilə birlikdə oxudu: bənd-bənd, nəqərat-nəqərat... Bax, bu bacarıq, bu istedad böyük bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun mahir tarzənə verdiyi "Əhsən sənə, Əhsən" qiymətini ömrünün sonunadək aktual saxladı.

Həyatın üç Ənvər töhfəsi

Bir ömürdə üç eyni adın olması sədaqə-tin, sadıqlılıq, sevginin, dəyərin, bir də kədə-rin, nisgilin təzahürü olardı, deyilmi? Əhsən Dadaşovun 52 illik ömrünün Ənvərlərinin hər üçü bu ifadələrin inikası idi. Birinci Ənvər se-vimli müəllimi idi. Görünür, mahir sənətkar

müəllimindən gördüyü insanlığı, qayğıkeşliyi onun adını övladına verməklə öz daxili dün-yasında mükafatlandırıb. Müəlliminin adını daha tez-tez çağırmağa ehtiyac duyub ki, o adı övladına verib. Beləliklə, İkinci Ənvər Əh-sən Dadaşovun övladı olub.

Lakin həyat bizimlə razılaşmadan bəzən arzuolunmaz qonaqları evimizə dəvət edir və istəyimizin əksinə olaraq onları yuxarı başa keçirir. Ənvər müəllimin övladı, hələ qoxusu-na doymadığı Ənvərin də onun əlindən alan xərcəng belə çağırılmamış, arzu edilməyən qonaq idi. Və bir gün bu xoşbəxt ailənin sə-dətini oğurlamaq üçün onların evinə göndəril-mişdi.

Bir ata-ana üçün övlad itkisinin nə oldu-ğunu təsəvvür etmək o qədər çətindir ki, bu-na sözün gücü çatmaz. Onu yaşamaq isə dəhşətdir. Elə buna görə də kiçik Ənvərin ölümündən sonra Əhsən müəllim ta əvvəlki Əhsən olmadı: bu itki onun üreyinə zərbələr endirdi, gözələrindən axan yaş, burnundan çə-kilməyən bala ətəri oldu. Bir də övladının itkisi Əhsən Dadaşovun tarının bütün simlərini qo-parıb darmadağın etdi. Qalan tək bir sim-sa-rı sim oldu. O, Ənvərin ölümündən sonra mu-ğam, təsnif, xalq və bəstəkar mahnılarının hər birini yalnız sarı simlə ifa etdi: dinləyici üreyini göynədə-göynədə, öz üreyini isə tar-mar edə-edə...

Üçüncü Ənvər isə Əhsən müəllimin na-kam övladının adını daşıyan növbəti övladı oldu. Bu, Əhsən Dadaşovun sevimli, dəyər verdiyi müəlliminin adını hökmən ailəsində yaşatmaq istəyi və yaxud körpəsinin qoxusu-nu üçüncü Ənvərdən almaq duyğusu idi, bil-mirəm, lakin onun ailəsində yeni bir Ənvər doğulmuşdu.

Lakin artıq Əhsən Dadaşova olan olmuş-du. Körpəsinin bədənində sarmaşan xərcəng cənnət qapısından içəri keçə bilməmiş, bala-ca Ənvəri orada tərək edib Əhsən müəllimin daxilinə sarılmışdı. Və ondan xəbərsizcə içində kök salır, sıradan çıxardığı orqanların yerində hökmranlığı öz əlinə alırdı.

Əhsən müəllim isə gündən-günə gücü-nün zəiflədiyini, tarı belə sinəsi üzərinə qal-dırmaqda çətinlik çəkdiyini hiss edirdi. Qarşı-

da yenə də çağırılmamış bir qonağı olacaqdı. Bu qonaq ömrünün hələ cəmi 52-ci anını ya-şayan sevimli sənətkarın qapısını taybatay açıb içəriyə keçəcək, çıxanda özü ilə onu da aparacaqdı...

Bir ömürlük "Xatirə"

1976-cı ilin gözəl bir yaz günü təəssüf ki, Əhsən Dadaşovun ömrünə vaxtsız gələn pa-yız oldu. Bu payız onun bahar ömründən 52-ci yarpağı qoparıb xəzələ çevirdi və qarşısına alıb küləklərə təslim etdi. Cəmi 40 ildə solist, müşayiətçi, orkestr ifaçısı, ansambl rəhbəri, bəstəkar, pedaqoq-müəllim mərhələlərini la-yiqincə keçib ustad ifaçı adını alan, ifası ilk mizrabdan tanınan, nəinki özündən əvvəlki ifaçıları, öz ifasını belə əsla təkrar etməyən, tükənmək bilməyən fantaziyaya, orientasiya-ya malik yenilikçi, minlərlə dinləyici qəlbini fəth edən və hələ sağlığında Əhsən zirvəsinə ucalan mahir sənətkarı itirdik. Bu itki üreklə-rə onun öz mizrabı ilə xəncər zərbəsi endirdi. Ölümündən sonra isə hər dəfə ifası səslə-nəndə o mizrab artıq iki dəfə sarı simə toxu-nur: adət etdiyimiz həmişəki sarı simə və onun nakam ömrünün sarı siminə...

Əhsənsevərlərin tək tə-səllisi isə mahir ifaçıdan qalan bir ömürlük xatirə-dir... Bu xatirələr toplusun-da onun insanı dəyərləri, Azərbaycan musiqi mədə-niyyəti tarixinə verdiyi töh-fələr, bu töhfələri bir şərq-şünas kimi həm də şərq öl-kələrində tərənnüm etmə-si, muğam, təsnif və bəstə-kar mahnılarını bənzərsiz ifası, bəstələdiyi 30-a yaxın melodiya və mahnı, muğa-ma həsr etdiyi 20-yə yaxın rəng yer alır. İfa etdiyi za-man özündən xəbərsiz len-tə yazılmış və sanki həyatı ilə eyni akkordları vuran "Kədərli günlərimdə" adlı türk mahnısı isə bu xatirələrin qəlb göy-nədən bir səhifəsidir.

Ondan bizə qalan bir ömürlük xatirəsində ən yaddaqalan an Əhsən Dadaşovun böyük vətənpərvərlik və cəsurluqla sovet imperiya-sının ən qatı dövründə-1960-cı ildə Azər-baycanın qədim çalğı aləti olan udu yeni həyat verməsidir. Hansı ki, sovet quruluşu xalqın bir çox bayram, mərasimlərinin qeyd olunma-sı kimi, udun da ifasını yasaq etmişdi. Böyük tarzənin bu cəsarətli addımı, gözəl ud ifaçılı-ğı, hələ üstəlik 9 il sonra "Dəli Kür" filmində udla üreklərə sirayət edən musiqini ifa etmə-si dövrün məziyyətləri fonunda əsl qələbə və Azərbaycan musiqi tarixinə böyük töhfə idi.

Bir ömürlük xatirədə böyük sənətkarın Bakı televiziya studiyasının nəzdində 1960-cı ildə yaratdığı və ömrünün sonuna kimi bədii rəhbəri olduğu xalq çalğı alətləri ansamblının onlarla xanəndə, müğənni yetişdirməsi, Azərbaycan musiqisinin qızıl fondunu zən-ginləşdirməsi, ansamblın "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında çəkilmə "Görüş", "Ögey ana", "Möcüzələr adası", "Yenilməz batal-yon", "Bizim Cəbiş müəllim", "Dəli Kür", "Ul-duzlar sönmür" və "Qatır Məmməd" kimi film-lərə musiqi həyatı verməsi də var.

Musiqinin nə dili, nə sərhədi var. Əhsən Dadaşovun muğam və xalq mahnı ifaçılığı neçə-neçə sərhədlər aşıb, Azərbaycan dilin-də bir kəlmə anlamayan minlərlə insanın da üreyinə toxuna bilib. Və üreklərdə bir ömürlük xatirəyə çevrilib.

Əhsən Dadaşovun bir çox tarzənlərin sə-nət müəllimi olması və onların hər birinin əbədiyaşar ustadı əsl insan, səmimi, qayğı-keş müəllim, sənət fədaisi kimi xatırlaması da ondan bizə qalan bir ömürlük xatirədir.

Bir ömürlük xatirə həm də hazırda Əhsən Dadaşovun adını daşıyan "Xatirə" xalq çalğı alətləri ansamblıdır. O ansambl ki, hər ritmi, hər akkordu, hər mizrabı Əhsən zirvəsində əks-səda verir: onu dünəndən bu günə, bu gündən sabahlara aparır.

Mətanət Məmmədova